

De Katholieke Vlaamse Bond van Limburg (1919-1928)

— Van de katholieke partij naar de nationalistische —

Anne-Marie KNEVELS

1. Oprichting en eerste elektorale optreden¹

Toen de loyale flaminganten, onder leiding van Frans Van Cauwelaert, na de wapenstilstand een oproep zonden aan al de Vlaamse verenigingen om zich te organiseren in een sterk verbond met als fundament „het Vlaams minimumprogramma”, waren de Limburgse flaminganten bij de eersten om deze oproep te beantwoorden. Op 2 januari 1919 kwam te Hasselt een provinciale afdeling van het Vlaams Verbond tot stand².

Het Vlaams Verbond was neutraal. Limburg daarentegen was een uiterst katholieke provincie en de vlaamsgezinde leiders wilden daarom de Vlaamse actie katholiek houden. Er werd een akkoord bereikt tussen de katholieke flaminganten voor de oprichting van een eigen katholieke Vlaamse Bond, die zich zou aansluiten bij het Vlaams Verbond. De Katholieke Vlaamse Bond van Limburg (K.V.B.v.L.) genoot van bij de aanvang een grote steun van de Limburgse geestelijkheid en in het bijzonder van haar bisschop, Mgr. Rutten. Dit betekende ongetwijfeld een flinke stimulans voor de beweging, die spoedig een grote aanhang kende. Eind 1919 telde de Bond al 117 afdelingen³. Vooral in de Kempen was het entoesiasme groot. Vlaamse verenigingen, bijvoorbeeld Davidsfondsafdelingen, sloten zich aan, maar er werden ook talrijke specifieke afdelingen gesticht. De plaatselijke bonden werden gegroepeerd in kantonale bonden, waartoe die van Peer, Maaseik en Hasselt het eerste initiatief namen. Al vanaf maart 1919 organiseerden ze propagandavergaderingen om de Bond bekendheid te geven.

De positie van de K.V.B.v.L. op het vlak van de politiek was eerder dubbelzinnig. Sommigen zagen in hem een tegenhanger van de oude katholieke Associaties, die dus zelf voor kandidaten moesten zorgen bij verkiezingen, anderen beschouwden hem als een drukingsgroep. Door zijn toedoen zou de structuur van de katholieke partij belangrijke wijzigingen ondergaan. De K.V.B.v.L.

1. Voor een uitvoerige bespreking verwijzen we naar: E. GERARD, *Strijd om het Vlaams minimumprogramma in 1919. De Katholieke Vlaamse Bond, Mgr. Rutten en de Katholieken van Limburg*, - *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1981, kol. 97-116.

2. *De Bilsenaar*, 4 februari 1919.

3. *De Bilsenaar*, 6 december 1919.

zou bij de parlementsverkiezingen van november 1919 de plaats van de Associaties in deze partij gedeeltelijk innemen. De katholieken in Limburg konden hun positie handhaven, in tegenstelling met hetgeen gebeurde op nationaal vlak. De Limburgse flaminganten waren alleszins tevreden, want de verkiezing van Frans Theelen en Jules Van Caenegem betekende een aanwinst in de kamer voor de Vlaamse zaak.

2. De activiteiten van de K.V.B.v.L.

Na het succes van de verkiezingen zou de K.V.B.v.L. niet op zijn lauweren gaan rusten⁴. Plaatselijk en per kanton organiseerden de bonden Vlaamse meetings om de Limburgse bevolking warm te maken voor de Vlaamse strijd⁵. De Bond volgde de activiteiten van het parlement op de voet en nam een kritisch standpunt in tegenover de besprekingen die er werden gevoerd. Zo werd o.m. het geheime Frans-Belgisch militair akkoord bestreden en werden er moties t.v.v. de vernederlandsing van de besturen en van de universiteit van Gent naar het parlement verzonden⁶.

Tevens werd in 1920 door het hoofdbestuur een aanvraag voor amnestie naar de regering gestuurd⁷. De Bond oefende controle uit over de katholieke mandatarissen die in 1919 bij het samenstellen van de katholieke lijst het minimumprogramma hadden aanvaard, of dezen werkelijk dat programma verdedigden. Zo werd in september 1921 senator graaf Cornet de Peissant op het matje geroepen en diende hij een verklaring te leveren dat hij voorstander bleef van het Vlaamse programma⁸. De volksvertegenwoordigers Ramaekers, Theelen en Van Caenegem hadden in juni 1920 omwille van hun optreden in de Kamer „als echte Vlamingen” gelukwensen ontvangen van de Bond. De K.V.B.v.L. zou ook zijn steentje ertoe bijdragen dat de Gulden sporenvieringen in de provincie goed werden georganiseerd⁹.

Naast het neutrale Vlaams Verbond was op 28 september 1919 de Katholieke Vlaamse Landsbond gesticht, om alle katholieke Vlaamse arrondissements-

4. Op 16 januari 1920 werd het hoofdbestuur vernieuwd : voorzitter : de arts uit Munsterbilzen Leo Spaas ; ondervoorzitters : Remi Duvivier, M. Poelmans en M. Van Slype ; sekretaris : de Hasseltse advocaat J. Gruytens ; schrijver-penningmeester : Eugeen Leën, de Hasseltse drukker-uitgever, die ook de bezieler was van het Davidsfonds in Limburg en van het Leesgezelschap. De volksvertegenwoordigers Fr. Theelen en J. Van Caenegem werden uitgeroepen tot erehoofdbestuursleden.

5. Vaak trad Fr. Theelen als spreker op.

6. In 1920-1921 werden door bemiddeling van de K.V.B.v.L. 129 verzoekingsschriften tegen het militair akkoord vanuit Limburg verzonden en 240 moties t.v.v. de vernederlandsing van de besturen en van de universiteit van Gent ; *Het Algemeen Belang*, 6 maart 1921.

7. *Het Algemeen Belang*, 25 april 1920.

8. *De Bilsenaar*, 8 en 29 oktober 1921.

9. *Het Algemeen Belang*, 27 juni 1920.

bonden te bundelen. De K.V.B.v.L. sloot zich erbij aan en Jules Van Caenegem, op dat ogenblik voorzitter van de K.V.B.v.L., zetelde in het dagelijks bestuur. De voornaamste bezigheid van de Landsbond was het organiseren van jaarlijkse kongressen. Het eerste werd gehouden te Antwerpen. Het hoofdbestuur van de K.V.B.v.L. spoorde de afdelingen aan, een sterke Limburgse vertegenwoordiging te sturen¹⁰. In 1921 werd het kongres te Hasselt gehouden. Het bestuur van de Landsbond en van de K.V.B.v.L. traden in contact met elkaar om de organisatie te regelen. Het kongres had plaats tijdens het Pinksterweekend op 15 en 16 mei. Het thema was: „Levensbelang voor de katolieke partij, de standsorganisatie”¹⁴. De voorzitter was oud-minister Prosper Poulet. Nadat J. Ramaekers de welkomstgroet had uitgesproken en de oude staatsman Joris Helleputte een aanmoedigend woord voor de Vlaamse strijd had geuit, opende Poulet het kongres. In verschillende afdelingen werden aktuele onderwerpen besproken. In de namiddag van de tweede dag zou er een hulde gebracht worden aan bisschop Rutten voor diens steun aan de Vlaamse strijd. Dit huldebetoon liet nochtans bij de aanwezigen een wrange nasmaak achter. De bisschop had laten weten dat hij niet aanwezig zou zijn: „Na lang gearzeld te hebben, ben ik ten laatste, om persoonlijke en andere redenen tot het besluit gekomen de huldebetoging van de tweede Pinksterdag niet bij te wonen. Ik oordeel dat zulks voordeliger zijn zal voor de katolieke en Vlaamse belangen die ons zo nauw aan het hart liggen. Voorzeker, het valt mij hard te verzaken aan het genoegen van mijn geliefde diocesanen en Vlamingen”. Enkele kongressisten, waaronder de Antwerpse oud-volksvertegenwoordiger Dr. Alfons Van de Perre, waren nog naar Luik gegaan om de bisschop over te halen, maar deze had geantwoord: „een onoverkomelijk beletsel hindert mij”. Voor iedereen was het duidelijk dat deze beslissing van de bisschop, die zo met de Vlaamse zaak begaan was, hem van hogerhand was opgelegd, namelijk door de nuntius in Brussel¹². Voor de flaminganten in Limburg was dit een triestige gebeurtenis. Maar ondanks deze schaduwzijde werd dit Vlaams kongres een succes¹³.

De K.V.B.v.L. vervulde niet alleen een voorname rol in de Vlaamse Beweging, maar ook op het politieke vlak; meer bepaald binnen de katolieke partij nam hij een leidende positie in. Begrijpelijk is dan zijn belangrijk aandeel in de totstandkoming van de standenvertegenwoordiging in de katolieke partij.

10. *De Bilsenaar*, 24 april 1920; *Het Algemeen Belang*, 25 april 1920.

11. De ere-voorzitters van het kongres waren: Mgr. Rutten, Mgr. Heylen, bisschop van Namen, oud-minister Helleputte en minister van economische zaken A. Van de Vijvere.

12. *Handelingen van het Tweede Congres van den Katholieken Vlaamschen Landsbond gehouden te Hasselt op 15 en 16 mei 1921*; Rijksarchief Hasselt. *Het Algemeen Belang*, *De Bilsenaar* en *Ons Limburg* gaven de week nadien een uitvoerig verslag.

13. *Het Algemeen Belang*, 22 mei 1921.

Het programma dat de katholieke partij bij de verkiezingen van 1919 naar voren bracht, bevatte naast de Vlaamse belangen ook die van arbeiders, boeren en middenstanders¹⁴. Maar het was pas na deze verkiezingen dat de idee van standenvertegenwoordiging in Limburg echt ingang zou vinden. Frans Theelen, Jules Van Caenegem en Joris Helleputte waren hierin de spilfiguren. Ze meenden dat de katholieke partij haar grondslag moest vinden in de sociale groepen en dat iedere maatschappelijke stand een kandidaat moest krijgen op de Vlaamse katholieke lijst¹⁵.

Het eerste naoorlogse jaar waren de maatschappelijke werken onder invloed van de latere senator Mgr. Pieter J. Broekx flink uitgebouwd. Vooral de werklieden en de boeren organiseerden zich vlug. De middenstanders hadden er meer moeite mee. De verschillende standen waren gewonnen voor het Vlaams programma. Vele leiders van de sociale beweging waren tevens geëngageerd in de K.V.B.v.L.¹⁶ en de vlaamsgezindheid van hun leiders beïnvloedde ongetwijfeld de standen. Deze wisselwerking tussen de sociale beweging en de K.V.B.v.L. verklaart de inzet van de Bond voor de invoering van de standenorganisatie in de katholieke partij.

Over de precieze gang van zaken tasten we in het duister. Bij de gemeenteverkiezingen van 24 april 1921 had de K.V.B.v.L. alleszins het initiatief bij de katholieke partij nog in handen¹⁷. Nochtans werd in Hasselt het principe van de standenvertegenwoordiging al toegepast¹⁸. Het tweede kongres van de Katholieke Vlaamse Landsbond, dat te Hasselt werd gehouden en waar de standsorganisatie ter sprake kwam, heeft ongetwijfeld een positieve invloed gehad op de evolutie. Op 30 mei 1921 werd te Hasselt door de Katholieke Kiesvereniging van het arrondissement Hasselt-Sint-Truiden, waar tot dan toe de K.V.B.v.L. de toon had aangegeven, een vergadering van alle standen bijeengeroepen. De nieuwe basiskeuze van de katholieke partij werd vastgelegd. De katholieke politiek in het arrondissement zou voortaan geleid worden door een hoofdkomitee bestaande uit afgevaardigden van de werklieden-, de boeren- en de burgerstand. In de toekomst zouden de kandidaten voor de katholieke partij aangeduid worden door de georganizeerde

14. *De Bilsenaar*, 25 oktober 1919.

15. *Het Algemeen Belang*, 25 april en 2 augustus 1920.

16. Mgr. Broekx, bestuurder van de maatschappelijke werken, was vanaf het begin actief medewerker van de K.V.B.v.L. Fr. Theelen en J. Van Caenegem zetten zich in voor de werklieden en werden in 1921 gekozen als afgevaardigden van de sociale groep.

17. De afdelingen van de K.V.B.v.L. die bij de verkiezingen wilden optreden, moesten daartoe toestemming vragen aan het hoofdbestuur. Enkel deze kandidaten zouden gesteund worden die „katholiek zijn, het minimumprogramma en de standenvertegenwoordiging aankleven” en die bij de vorige verkiezingen de katholieke partij niet openlijk hadden bekampt; *De Bilsenaar*; 26 februari 1921; *Het Algemeen Belang*, 6 maart 1921.

18. *Ons Limburg*, 17 april 1921; W. MASSIN, *De Belgische Werkliedenpartij in Limburg*, p. 200.

standen¹⁹. In het arrondissement Tongeren-Maaseik zou zich enkele maanden later waarschijnlijk een gelijkaardige evolutie voordoen. Want bij de verkiezingen van november 1921 zou ook hier de katholieke partij als een standenvertegenwoordiging naar voren treden.

De K.V.B.v.L. had geijverd voor de invoering van de standenvertegenwoordiging, maar gaf hierdoor een deel van zijn macht prijs. De politieke aktie zou voortaan volledig in handen zijn van de verschillende standen, terwijl de Bond zich zou bezighouden met de Vlaamse aktie. De bevolking, in de veronderstelling dat de Vlaamse realisaties langs politieke weg moesten bekomen worden, keek uitsluitend naar de georganizeerde standen, die wel vlaamsgezind waren, maar zich toch niet met specifiek Vlaamse aktie bezighielden²⁰.

In 1922-1923 zette de K.V.B.v.L. zich in voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Deze kwestie werd vanaf oktober 1922 zeer aktueel door de behandeling ervan in de kamer. In Limburg zou ze de oorzaak zijn van tal van besprekingen en moties. Ook de K.V.B.v.L. volgde deze zaak op de voet. De Bond was de mening toegedaan dat de universiteit van Gent moest vernederlandst worden en nam geen vrede met een andere oplossing. In de algemene vergadering van 27 april 1922 hield J. Helleputte een betoog over de mogelijke oplossingen die door de verschillende partijen naar voren waren geschoven. Hij besloot: „De Vlamingen mogen zich niet laten verdelen: het voorstel te Antwerpen een Vlaamse universiteit op te richten is een groot gevaar en wij moeten er met kracht tegen opkomen”. Het hoofdbestuur deed tevens een oproep tot de gemeenteraden en afdelingen van de Bond om verzoekschriften te zenden naar de kamer²¹.

Toen de wet op 22 december 1922 in de kamer werd goedgekeurd, heerste grote vreugde in de katholieke Limburgse pers, die vanaf de aanvang de procedure had gevolgd. Van dan af was alle aandacht gericht op de senaat. In de vergadering van de Bond van 4 januari 1923 schetste volksvertegenwoordiger Emile Blavier de behandeling van het wetsvoorstel in de kamer. Van Caenegem en Theelen gaven hun mening over de kansen ervan in de senaat. De aanwezigen vroegen in een motie dat de Limburgse senatoren de wet „onverminkt” zouden stemmen²². Gemeenteraden en Vlaamse verenigingen volgden dit voorbeeld²³. Ook de weekbladen riepen op tot aktie.

Deze inzet kon echter niet baten en de senaat verwierp het voorstel. Uiteindelijk zou de manke Nolf-wet goedgekeurd worden. Volksvertegenwoordiger Van Caenegem stemde tegen: „De koning beloofde gelijkheid in rechte en

19. *Ons Limburg*, 5 juni 1921.

20. *Het Algemeen Belang*, 19 juni 1927.

21. *Het Algemeen Belang*, 30 april 1922.

22. *De Bilsenaar*, 13 januari 1923.

23. *Het Algemeen Belang*, 25 maart 1923.

in feite. Dit is slechts tweederde van wat we moesten krijgen". Blavier en Theelen daarentegen gaven hun ja-woord „ uit vrees voor een nog slechtere oplossing " ²⁴. Tijdens de eerstvolgende vergadering van de Bond brak een hevige discussie rond de stemming van de Nolf-wet los. Voorzitter Spaas betwijfelde of er een slechtere oplossing was mogelijk geweest en werd hierin bijgesprongen door Van Caenegem en Gruyters. Ze betreurden het te weinig radikale optreden van de katholieke Vlaamse volksvertegenwoordigers ²⁵.

3. Krisis en hervorming van de Bond

Na de inzet voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit viel de openbare Vlaamse aktie van K.V.B.v.L. omzeggens stil. De Bond telde wel ongeveer 19.000 leden, vooral via aangesloten verenigingen, maar de activiteiten bleven achterwege ²⁶. De Bond was zich van deze inaktiviteit bewust : „ De K.V.B.v.L. is niet achteruitgegaan. Het aantal afdelingen is groter dan ooit. Er is echter te weinig werkzaamheid " ²⁷. In juni 1924 hield de Bond nog een vergadering waarop een debat werd gehouden over de aansluiting bij Limburg van een aantal Vlaamse dorpen die waren gelegen in de provincie Luik. In januari 1925 werd een samenkomst georganiseerd met het oog op de verkiezingen van april ²⁸. Van dan tot februari 1927 werden er slechts drie vergaderingen gehouden : op 12 oktober 1925 kwam de Bond samen om de naderende provinciale verkiezingen te bespreken ; in september 1926 besliste het bestuur een motie te zenden naar eerste minister Jaspar om zijn ontevredenheid over de negatieve handelsbalans te uiten ; en in februari 1927 verzond de Bond een motie ten voordele van het Nederlands-Belgisch verdrag ²⁹. Een hervorming van de Bond werd dringend, maar het duurde nog tot mei 1927 voordat het bestuur tot konkreet handelen overging. Op 30 en 31 juli en 1 augustus 1927 zou het Kongres van de Katholieke Vlaamse Landsbond voor de tweede maal in Limburg worden gehouden, nu in Sint-Truiden. Op 20 mei 1927 vergaderde het bestuur van het K.V.B.v.L. met het dagelijks bestuur van de Landsbond om het Kongres voor te bereiden. Op het einde van de vergadering kwam de toestand van de Bond ter

24. *De Bilsenaar*, 4 augustus 1923. Blavier en Theelen zouden vanaf 1 januari 1924 voor de duur van hun politiek mandaat als lid van de Vlaamse Oudstrijdersbond worden geschorst, omdat ze voor de Nolf-wet hadden gestemd. Zie hiervoor G. PROVOOST, *De Vossen*, Brussel 1979, p. 49.

25. *De Bilsenaar*, 11 augustus 1923.

26. In november 1924 werd het hoofdbestuur vernieuwd : voorzitter : J. Van Caenegem ; ondervoorzitters : J. Baeten, F. Olaerts en K. Van Hees ; sekretaris : E. Leën.

27. *De Bilsenaar*, 17 oktober 1925.

28. *Het Algemeen Belang*, 22 juni 1924 en *De Bilsenaar*, 31 januari 1925.

29. *De Bilsenaar*, 17 oktober 1925, 18 september 1926 en 26 februari 1927.

sprake en werd er gezocht naar middelen om hem nieuw leven in te blazen³⁰.

De nieuwe richting werd aangegeven op de bestuursvergadering van 10 juni. De Bond zou niet langer de grote massa trachten te omvatten, maar wou al de vlaamsdenkende en vlaamsvoelende elementen die een vooraanstaande functie vervulden op economisch, politiek, cultureel en sociaal vlak, groeperen. De Bond onderging dus twee belangrijke wijzigingen. Enerzijds zou hij enkel de leidende personen uit de provincie omvatten en niet meer de bredere lagen van de bevolking. Anderzijds konden al de flaminganten, zowel de minimalisten als de meer extremen, toetreden en zou het minimumprogramma niet meer als gemeenschappelijk doel dienen³¹.

De eerste vergadering van deze hernieuwde Bond had plaats op 8 juli 1927. Het *Algemeen Belang* en *De Bilsenaar* spraken van een zeer geslaagde bijeenkomst, want „al de standen en al de nuances van vlaamsgezindheid waren er vertegenwoordigd”. Er werd onmiddellijk tot actie overgegaan. De aanwezigen besloten te protesteren tegen de houding van het Hasseltse gemeentebestuur, dat op 11 juli, onder het voorwendsel van vaderlandsliefde, de leeuwevlag van het stadhuis had weerhouden. Nadien volgde een groots huldebetoon aan één van de eerste en meest actieve leden van de Bond, Jules Van Caenegem. Aan het einde van de zitting werd een voorlopig bestuur gekozen. Jef Deumens was de nieuwe voorzitter en hij werd bijgestaan door advocaat Jozef Lysens en pastoor P. Rubens³².

De Bond werd ook organisatorisch opnieuw uitgebouwd. Zijn hoofdzetel was gevestigd te Hasselt, waar drie organen de leiding gaven. De algemene vergadering wees de richting aan en stelde het algemene actieprogramma op. De praktische leiding vertrouwde ze toe aan de Raad³³. Deze zou in zijn schoot drie commissies inrichten: een economische, een culturele en een bestuurlijke. Deze commissies zouden de toestand van het Nederlands in deze sectoren bestuderen, om zo een efficiënte werking van de Bond mogelijk te maken. In zijn midden koos de Raad een uitvoerend of dagelijks bestuur. Onenigheden over de beslissingen of de bevoegdheid van de Raad, het uitvoerend bestuur en de commissies zouden worden opgelost door de

30. *De Bilsenaar*, 28 mei 1927.

31. *De Bilsenaar*, 18 juni 1927; *Het Algemeen Belang*, 19 juni 1927.

32. *De Bilsenaar*, 16 juli 1927; *Het Algemeen Belang*, 17 juli 1927.

33. De Raad telde 21 leden, 1 voor elk van de 13 kantons en 8 toegevoegde leden: Claessens (Beringen), Croonenberghs (Maaseik), Keunen (Neerpelt), Lysens (Tongeren), Martens (Loon), Moermans (Zichen), Schotsmans (Herk-de-Stad), Spaas (Bilzen), Van Caenegem (Hasselt), Van Slype (Sint-Truiden). Voor de kantons Bree, Peer, en Mechelen-aan-de-Maas moest de verkiezing nog gebeuren. De acht toegevoegde leden waren: Blavier, Bollen, Broeckx, Delvoie, Deumens, Gruyters, Hansen en Rubens.

Deumens werd door de algemene vergadering tot voorzitter herkozen.

algemene vergadering, die als scheidsrechter optrad³⁴. Organizationalisch was de hervormde Bond degelijker ingericht, hetgeen een aktievere werking voorspelde.

De Raad vergaderde voor het eerst op 7 oktober 1927. Hij nam een motie aan tegen de Franse inmenging in België. Vervolgens werd het doel van de verschillende kommissies uiteengezet en werden de voorzitters aangesteld: voor de kulturele kommissie was het pastoor Rubens, voor de ekonomische J. Van Caenegem en voor de bestuurlijke L. Spaas³⁵.

De kulturele kommissie vatte spoedig haar taak aan. Al op 11 november kwam ze samen om in samenwerking met de Katolieke Vlaamse Schoolbond de taaltoestanden in het onderwijs van de Limburgse mijnstreek te onderzoeken. De bevindingen werden vastgelegd in de brochure „Noodkreet tot het Vlaamse volk”, die op grote schaal werd verspreid³⁶. Eind 1928 werd een gelijkaardige studie gemaakt, maar dan voor geheel het Limburgse onderwijs³⁷. De kommissie bestudeerde verder nog het katolieke toneel in ons gewest.

De ekonomische kommissie ging eveneens snel van start. Voorzitter Jules Van Caenegem, die tevens stichtend lid was van het Vlaams Ekonomisch Verbond (V.E.V.), zou zich inzetten voor het stichten van een Limburgse tak van dit Verbond. Het V.E.V. had van meet af aan een ruime belangstelling voor Limburg en bekommerde zich in het bijzonder om het Limburgse steenkoolbekken. De K.V.B.v.L. zag het belang van het V.E.V. niet over het hoofd en er werden kontakten gelegd door J. Van Caenegem. Op 20 januari 1928 werd, nadat een afgevaardigde van het V.E.V. het ontstaan en de werking van het Verbond had uiteengezet, overgegaan tot de stichting van een „tak-Limburg”³⁸. De bestuurlijke kommissie kwam niet van de grond.

Zoals in 1919 werden ook nu propagandavergaderingen in elk kanton voorzien om de hervormde Bond overal bekend te maken. In 1928 werden er 7 dergelijke vergaderingen georganiseerd. De eerste had plaats in de zeer vlaamsgezinde gemeente Bilzen. Nadien kwamen nog aan de beurt: Sint-Truiden, Neerpelt, Beringen, Bree, Herk-de-Stad en Genk. Meestal traden voorzitter J. Deumens, die handelde over het doel van de K.V.B.v.L., en sekretaris P. Smolders, die de geschiedenis van de Bond sedert 1919 toelichtte, als sprekers op. Het aktuele legeraarsstuk, de duur van de dienst-

34. Artikels 4 tot 7 van de standregelen.

35. *Het Algemeen Belang*, 16 oktober 1927.

36. We vonden een brochure in de papieren van E. Raskin en die van Mgr. Broekx.

37. De resultaten van dit onderzoek werden neergeschreven door de sekretaris van de K.V.B.v.L., P. Smolders, *De taalkwestie in het Limburgs onderwijs*.

38. Het bestuur van het V.E.V.-tak-Limburg werd als volgt samengesteld: voorzitter: J. Van Caenegem; ondervoorzitter: E. Boes; sekretaris: Lambert.

plicht en het taalgebruik in het leger, dat spoedig in het parlement zou behandeld worden, kwam telkens weer ter sprake. De Bond opteerde voor de gewestelijke indeling en Vlaamse legerafdelingen en zou zich hiervoor intens inzetten. De legerkwestie werd niet alleen besproken tijdens propagandaverzamelingen, maar ook op specifieke meetings, waardoor de K.V.B.v.L. het volk bij deze zaak wilde betrekken. Hij drong er tevens bij de Limburgse gemeentebesturen op aan dat ze de kwestie zouden bespreken en een motie zenden naar kamer en senaat. 41 gemeenten gaven hieraan gevolg.

In 1928 riep de Bond drie algemene vergaderingen samen om de legeraffaire te bespreken. Op 15 januari werd het militair programma uiteengezet³⁹, op 24 juni en 22 juli werd het regeringsontwerp vergeleken met het programma van de Bond en onaanneembaar verklaard omdat het niet ver genoeg ging. De Bond zou zijn aktie verderzetten. Hij zou een beroep doen op de standorganisaties opdat ze hun standpunten zouden bepalen, hun politieke mandatarissen zouden beïnvloeden en steunen tot het bekomen van het volledige Vlaamse recht inzake de legerkwestie. De Bond zou nog trachten een volksbeweging op touw te zetten, om druk uit te oefenen op het parlement. Achteraf zag hij dat allemaal als verloren moeite, want toen op 7 november 1928 het wetsontwerp in de kamer werd goedgekeurd, was de teleurstelling in de K.V.B.v.L. groot: „We moesten eens te meer vaststellen dat de Vlamingen de slag niet konden thuishalen. Hetgeen verkregen werd, woog niet op tegen hetgeen we niet verkregen⁴⁰.”

Zoals reeds gezegd werd, stelde de hervormde Bond zijn eigen aktieprogramma op. Dit betekent dat hij niet langer een onderafdeling van de Katholieke Vlaamse Landsbond was en zijn eigen weg kon gaan. In de praktijk bleef de Bond nog wel samenwerken met de Landsbond, wat blijkt uit de deelname aan het Kongres te Sint-Truiden. Begin augustus 1928 vroeg het sekretariaat van de Landsbond aan de K.V.B.v.L. of deze zijn houding tegenover de Landsbond duidelijk wou maken. Tijdens de algemene vergadering van 12 augustus kwam de kwestie ter sprake. Twee mogelijkheden werden naar voren gebracht: ofwel zou de Bond een organizatorisch deel van de Landsbond zijn, ofwel zou hij zelfstandig werken en enkel op bepaalde punten, in de lijn van zijn eigen aktieprogramma, praktisch samenwerken met de Landsbond. Een beslissing werd niet genomen en ook nadien nog tweemaal uitgesteld. Pas op 15 november werd, na een lange diskussie, besloten niet opnieuw zich aan te sluiten bij de Landsbond⁴¹. Een eventuele

39. De Antwerpse ateneumleraar Dr. Jef Rombauts, lid van de Vlaamse legerkommissie, belichtte de technische kant van de legerkwestie en bewees de noodzakelijkheid van gewestelijke indeling en Vlaamse legerafdelingen; *Het Algemeen Belang*, 22 januari 1928.

40. *De Bilsenaar*, 1 december 1928.

41. Aan de diskussie namen in hoofdzaak deel: Robijns, Lysens, Verpoorten, Blavier, Cleeren, Rubens, Paquay, Ballet, Lindekens en Gruyters.

aansluiting werd wel in het vooruitzicht gesteld, indien de Landsbond een groepering zou worden van al de katolieke Vlaamse leidende elementen en dus haar plaats in de katolieke partij zou opgeven.

De „toegevende” houding van de Landsbond inzake de legerkwestie heeft deze beslissing ongetwijfeld beïnvloed⁴². Daarbij kwam dan nog dat in de Bond Vlaams-nationalistische elementen aanwezig waren die niet geïdentificeerd wilden worden met de minimalistische Landsbond. De voornaamste Vlaams-nationalistische figuren waren Croonenberghs van Maaseik en Lysens van Tongeren, bestuursleden sedert 1927, en Ballet, Verpoorten, Cools en Haesevoets als leden. Bij de vernieuwing van het bestuur eind 1928 zou Lindekens, als afgevaardigde van het kantoor Loon, zich hier nog bijvoegen. De Vlaams-nationalisten zouden in de Bond steeds luider hun stem laten horen. Er werd zelfs gesteld dat de Vlaamse belangen voorrang moesten krijgen op de partijtucht⁴³. Deze stellingname kon Mgr. Broekx, die sinds 1919 lid van de Bond was geweest, niet aanvaarden en hij besloot daarom zich van de Bond te distantiëren.

De hervormde Bond kan gezien worden als een voorbode van de Vlaams-nationalistische partij in Limburg. De Vlaams-nationalisten vonden er mekaar. Zij zouden de Katolieke Vlaamse Volkspartij van Limburg stichten. Deze Vlaams-nationalistische partij kende bij de verkiezingen van mei 1929 een doorbraak en werd meteen de tweede grootste partij in Limburg⁴⁴.

42. De inhoud en de wording van de legerwet bij L. WILS, *Bormsverkiezing en Compromis des Belges. Het aandeel van regerings- en oppositiepartijen in de taalwetgeving tussen beide wereldoorlogen*, in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1973, p. 265-330.

43. Deze stellingname werd geproklameerd op de raadsvergadering van 14 december 1928.

44. L. REYNDERS, *Het Vlaams-nationalisme in Limburg (1929-1940)*, lic.-verh. Leuven 1981, p. 16-33.